

Institutionell konkurrens i fokus

av Nima Sanandaji

Konstens, vetenskapens och den tidiga marknadsekonomins uppkomst.....	2
Varför väst snarare än öst ledde utvecklingen	4
En liberaliserande kraft?	6
Institutionell utveckling mellan moderna stater	7
Kombinationen av konkurrens och samarbete framgångskoncept	9
Institutionell konkurrens i Sverige	9
Större lokal konkurrens i USA och Schweiz	11
Främja institutionell konkurrens	13

Under senare tid har Sveriges ekonomi blivit friare tack vare avregleringar, privatiseringar och skattesänkningar. En av de främsta drivkrafterna bakom denna förändring har varit viljan att hädva sig i den globala konkurrensen; insikten att den tidigare socialistiska politik som förts gjort att Sverige hamnat på efterkälken jämfört med resten av världen.

Det finns flera anledningar till varför inte bara borgerliga, utan även socialistiska politiker, sedan 80-talet ändrat inriktning på svensk politik. Det har funnits tydliga tecken på att den expansion av staten som förts under framförallt 60- och 70-talet urholkat grunden för svenskt välstånd. Kommunismens fall visade på socialismens underliggande svaghet och liberala idéströmningar har svept runt världen.

En annan förklaring är att andra västländer, påverkade i stort av samma ovan beskrivna faktorer, börjat liberalisera sina ekonomier. Marknadsekonomins spridning till nya delar av världen har samtidigt lett till att Sverige fått fler globala konkurrenter. Reformvänliga politiker har kunnat ge sina argument ökad tyngd genom att peka på behovet att inte hamna efter de globala konkurrenterna.

Institutionell konkurrens, tävlan mellan olika samhällssystem, har alltså varit ett nyckelelement bakom de förbättringar som skett. Det är i miljöer präglade av institutionell konkurrens som framgångsrika samhällen tenderar att utvecklas.

Denna essä fokuserar initialt på den roll som institutionell konkurrens har spelat för västvärldens historiska framgångar och för marknadsekonomins uppkomst. Senare skiftas fokus till den roll som institutionell konkurrens spelar idag såväl i Sverige som globalt. Avslutningsvis diskuteras hur kunskapen om den roll som institutionell konkurrens spelar kan översättas till policyslutsatser i svensk och europeisk politik.

Konstens, vetenskapens och den tidiga marknadsekonomins uppkomst

De grekiska stadsstaterna har kommit att sätta viktiga historiska avtryck och har utgjort en viktig pelare för den västerländska civilisationens utveckling. Detta är heller ingen slump, utan nära kopplat till en rad samhällsfenomen som berör just institutionell konkurrens.

De grekiska städerna växte sig rika genom handel. Det var svårt för härskare att monopolisera och styra handeln över haven, då det fanns många konkurrerande hamnstäder som handelsmän kunde söka sig till. Därmed utvecklades i många grekiska städer en öppenhet mot handel som översattes till en tidig form av marknadsekonomi.

Det var också vanligt att medborgarna från olika grekiska städer begav sig iväg för att grunda kolonier. På samma sätt som den nordamerikanska koloniseringen många århundraden senare var detta en decentraliserad process som ledde till välståndsutveckling för vanliga medborgare.

Kolonierna präglades av ekonomisk frihet och erbjöd möjligheter till social mobilitet. Det var exempelvis vanligt för fattiga medborgare som inte ägde land att delta i grundandet av nya kolonier för att på så sätt kunna tillskansa sig egen mark.

Kolonisationen kom att utifrån två aspekter leda till institutionell konkurrens:

- Medborgarna¹ hade valet att lämna städer som de var missnöjda med och pröva att grunda egna kolonier med annorlunda samhällssystem. Därmed skapades ett tryck på de styrande att utforma rimliga samhällssystem som medborgarna var nöjda med.
- De nygrundade städerna konkurrerade med andra städer om handel och utveckling.

Det gällde alltså för de styrande i exempelvis Aten, Corinth och Thebes att skapa en miljö som attraherade handelsmän, hantverkare och filosofer. En naturlig experimentverkstad uppstod, där olika samhällsmodeller ställdes mot varandra och där de styrande tog intryck av vad som fungerade bra och vad som fungerade mindre väl.

I det sammanhanget utvecklades i många grekiska städer en öppenhet mot såväl handelsmän som fria tänkare. Ekonomiskt välstånd, filosofi, vetenskap och den tidiga demokratin frodades.

En tydlig historisk parallell går att finna i de norditalienska och sydfranska statsstäderna, vars uppkomst markerade slutet på den mörka medeltiden och starten på renässansen. Utvecklingen här var på många sätt lik den i de grekiska stadsstaterna. Handeln stod i centrum och nya kolonier tävlade med sina moderstäder.

Den politiska utvecklingen i renässansstäder som Florens, Venedig och Genua präglades just av viljan att skapa miljöer som på bästa sätt attraherade handelsmän och hantverkare. Städerna konkurrerade i att säkerställa äganderätten, erbjuda säkerhet och hålla skatter och avgifter nere.

De första banksystemen växte fram i dessa städer, liksom tidiga fabriker. Teknologiska framsteg gjordes i tillverkningsprocesser för lyxvaror som färgade tyger och grogrunden lades för modeindustrin, som än idag är stark i Italien och Frankrike. De segel med vilka senare generationer av européer skulle utforska och kolonisera världen såg mycket av sin utveckling i denna konkurrensintensiva miljö.

Renässansstädernas roll begränsade sig inte till att återuppväcka antikens filosofi, konst och vetenskap. Många av historiens mest kända konstnärer och vetenskapsmän, som Leonardo da Vinci, som kombinerade båda roller, verkade i dessa städer. Med den tidiga kapitalismen följde nämligen ett välstånd som möjliggjorde dittills aldrig skådade satsningar på konst och kultur.

¹ samt även i många fall greker som formellt inte hade medborgarstatus

Det var återigen den institutionella konkurrensen som säkerställde att vetenskapsmän och konstnärer åtnjöt stor suveränitet – de kunde ju alltid välja att lämna de renässansstäder som hämmade deras verk och söka sig till de städer som erbjöd större frihet.

Varför väst snarare än öst ledde utvecklingen

En mycket intressant fråga berör hur det kommer sig att de västerländska civilisationerna framförallt från och med 1500-talet och framåt kommit att dominera den globala utvecklingen. Varför var det spanjorer, briter och fransmän som ledde koloniseringen av världen hellre än kineser? Institutionell konkurrens utgör en viktig del av svaret.

Det folkrika Kina hade länge haft ett stort teknologiskt och ekonomiskt försprång gentemot Europa. Några århundraden innan européerna började kolonisera stora delar av världen utforskade massiva kinesiska flottor Asien och färdades så långt som till Afrika. Samtidigt var en tidig form av marknadsekonomi på väg att utvecklas i Kina.

Tendensen mot centralplanering satte dock stopp för såväl den tidiga kinesiska kapitalismen som lusten att segla till fjärran länder. Politiker och byråkrater hämmade utvecklingen för att säkerställa sin makt, vilket ledde till att Kina kom efter i utvecklingen.

Om samhällsutvecklingen i Kina hade varit mindre centralplanerad och mera influerad av institutionell konkurrens så är det sannolikt att historien hade kunnat utvecklas mycket annorlunda. Kina hade kunnat bli en viktig konkurrent till Europa – kanske ännu långt före Europa – när det kommer till ekonomisk och vetenskaplig utveckling likväl som kolonisering av Afrika, Asien och de amerikanska kontinenterna.²

Japan är ett annat samhälle som ekonomiskt och teknologiskt låg före västlänarna under medeltiden och som blev efter när kejsarna beslöt sig för att isolera sig från världen. I takt med att européerna började kolonisera och idka handel med allt större delar av världen etablerades även kontakt med Japan, som då fick svårt att upprätthålla sin isolering.

Till sist insåg de styrande i Japan att deras slutna feodala samhällsmodell hade lett till att de blivit omsprungna av västvärlden. Upplevelsen att landets slutenhet hade lett till såväl ekonomisk som teknologisk och militär underlägsenhet var omstörtande för Japans ledare. Som första icke-västliga land började Japan en snabb reformprocess mot industrialisering.

Den snabba omställningen i Japan utgör ett av de tydligaste historiska exemplen på institutionell konkurrens. Förändringarna skedde nämligen i huvudsak för att landet skulle kunna hävda sig mot andra system och förbli en militär stormakt, hellre än en vilja att stimulera utvecklingen för samhällets bästa, även om det senare förstås också följde. Ifall

² Geografiskt sett var det också lättare att segla till de amerikanska kontinenterna från Kina än från Europa.

ledarna hade lyckats med att helt isolera landet från omvärlden så skulle Japan inte heller ha upplevt särskilt mycket i termer av reformer och utveckling.

Vad kan vi då säga om utvecklingen i Europa? Den marknadsekonomi som utvecklades i de sydfranska och norditalienska renässansstäderna ledde till ekonomisk och teknologisk utveckling som spred sig till övriga delar av kontinenten. Upplysningen förändrade även synen på samhället. Under kommande århundraden ersatte rationalitet alltmer religiösa dogmer, förvisso under en långsam och konfliktfylld process.

De teknologiska framstegen banade väg för utforskning av världen. Olika europeiska stater tävlade med varandra i att etablera handelskontakter med och/eller kolonisera främmande länder.

Till en början var äganderätt och ekonomisk frihet ovanliga fenomen även i Europa och i europeiska kolonier, men väststaterna visade en önskan att ta till sig idéer som visat sig fungera väl hos andra. Framgångsrika satsningar på tidiga marknadsekonomiska institutioner spred sig från renässansstäderna till Nederländerna.

Efter frigörelsen från Spanien kom Nederländerna att grunda ett fritt ekonomisk system. Befolkningen åtnjöt mycket högre levnadsstandard än övriga Europa och landet kunde under 1600-talet växa sig till en kolonialmakt, fokuserad mera på handel än på erövring jämfört med andra kolonialmakter.

Senare framgångsrika satsningar på tidiga marknadsekonomiska institutioner skedde i Storbritannien där den industriella revolutionen började samt i de amerikanska kolonierna. Industrialismen spred sig med åren till övriga Väst- och Centraleuropa, till Ryssland och delar av Östeuropa, till västeuropeiska kolonier samt till Japan. Den tidiga industrialismen var en process tydligt präglad av institutionell konkurrens, då framgångsrika utformningar av ekonomisk politik efterhärmades av andra nationer.

Det var inte från början en självklarhet för ledarna att ekonomisk frihet och äganderätt var vägen framåt, men med tiden blev det tydligt att de stater som satsade på utvecklingen av fria marknader var de som lyckades bäst. Insikten om marknadsekonomins fördelar hade sitt ursprung i just den institutionella konkurrensen – om samtliga Europas länder hade fört en identisk ekonomisk politik hade det inte varit möjligt att testa vilka idéer som fungerade bättre och vilka som fungerade sämre.

Vi kan dra en viktig slutsats av utvecklingen i Europa jämfört med i Kina och Japan. Ifall vi rör oss ett halvt årtusende tillbaka i historien skulle vi inte uppenbart märka att Europas nationer förde en mera konstruktiv politik än Kina eller Japan. Däremot fanns i Europa – med dess många stater – en myriad av tävlande samhällssystem och en vilja att efterhärra framgångsrik policy. Det var denna konkurrensintensiva miljö som möjliggjorde Europas försprång.

När marknadsekonomier senare kommit att sprida sig till Japan, Kina och övriga Sydostasien, så har också det varit en process utmärkt av institutionell konkurrens – där sydostasiatiska länder efterhärmat framgångsrika reformer i västländer och i andra sydostasiatiska stater.

Institutionell konkurrens är med andra ord inte ett fenomen som stimulerar till utveckling enbart i väst, däremot har västvärldens historiska framgångar varit kopplade till att institutionell konkurrens har varit en ovanligt stark drivkraft i Europa och i europeiska kolonier.

En liberaliserande kraft?

De exempel på institutionell konkurrens som diskuterats hittills i denna essä – liksom de exempel som tas upp längre fram – berör helt eller delvis ekonomisk liberalism och i många fall även demokratisering. Är institutionell konkurrens en kraft mot friare ekonomier och friare samhällen?

I grund och botten kan institutionell konkurrens sägas driva beslutsfattarna mot att införa förbättringar och effektiviseringar, eftersom det i grunden går ut på att samhällssystem utvecklas mot det bättre i konkurrens med andra system. Eftersom fria samhällen och fria ekonomier i regel bättre appellerar till befolkningen, stimulerar utveckling och lockar till sig investeringar och handel, så tenderar institutionell konkurrens ofta att vara en liberaliserande kraft.

Konkurrens mellan stater och olika sociala system begränsar sig dock inte enbart till ekonomisk konkurrens eller demokratisering, utan kan även ha att göra med exempelvis militärteknologisk utveckling. Men institutionell konkurrens spelar förstås en viktig roll även för utvecklingen av socialistiska samhällssystem; de kommunistiska staterna var trots allt i viss mån villiga att lära av varandras misstag och framsteg.

Den diskussion som har förts i denna essä om kapitalismens framväxt i västvärlden, där institutionell konkurrens spelat en avgörande roll, har en tydlig koppling till den marknadsliberala ideologins uppkomst.

Karl Marx och andra socialister har i huvudsak utgått från utopiska visioner och obeprövade teorier när de formulerat socialismens ekonomiska ramverk. När bland annat Adam Smith och den svensk-finske filosofen Anders Chydenius skrev om marknadsekonomins framgångsrika modell så utgick de dock inte från lösa teorier.

Resonemangen byggde istället på observationer om vilka förutsättningar som hade kommit att leda till ekonomisk utveckling i dåtidens ekonomier. Smith, Chydenius och andra filosofer lade grunden för modernt nationalekonomiskt tänkande, men uppfann inte den fria marknaden. Marknaden uppkom istället naturligt inom ramarna för institutionell konkurrens mellan stater, en process som blev mest tydlig under industrialismens tidsålder men som kan spåras tillbaka till renässansstäderna och de grekiska stadsstaterna.

Ytterligare en fråga kan vara värd att ta upp och besvara innan vi går vidare och undersöker den konstruktiva och liberaliserande kraft som institutionell konkurrens spelar idag: Ifall institutionell konkurrens i regel är en kraft mot mera liberala samhällen – kommer världen att ständigt röra sig mot ökad frihet tack vare konkurrensen mellan olika samhällssystem?

Svaret på denna fråga är nej. En delvis förklaring är att institutionell konkurrens förstås inte per definition är liberaliserande, även om den i regel tenderar att vara det. Det huvudsakliga skälet till att vi inte kan förvänta oss en sådan utveckling är att samhällsutvecklingen inte är så att säga enkelriktad.

Det finns krafter som drar åt friare ekonomier och friare samhällen: viljan till individuell frihet, önskan att ha ett smidigare fungerande samhälle och behovet att hävda sig i den globala konkurrensen.

Det finns även krafter som drar åt större välfärdsstat och mera regleringar: public choice mekanismer där olika grupper försöker gynna sig själva på samhällets bekostnad med politiken som verktyg, att politiker och medborgare av olika ideologiska och pragmatiska skäl eftersträvar större inslag av offentlig välfärd med samhällets väl som motiv samt till sist att politiker och byråkrater har ett självintresse av att öka sin makt över folket.

Man kan uttrycka det som att nationers tävlan att skapa mera konkurrenskraftiga samhällsmodeller i regel tenderar att vara en liberaliserande kraft mot fria marknader och fria individer, i tävlan med krafter som drar åt andra hållet. De exempel på institutionell konkurrens i modern tid som följer är med andra ord även exempel på samhällsfenomen som – utifrån ett frihetligt perspektiv – bör uppmuntras.

Institutionell utveckling mellan moderna stater

Institutionell konkurrens är inte enbart ett historiskt fenomen, utan fortsätter än idag att spela en viktig roll i samhällsutvecklingen. Bland de mest tydliga exemplen på den konstruktiva roll som institutionell konkurrens spelar kan nämnas de två senaste årtiondenas snabba utveckling i Östeuropa sedan kommunismens kollaps.

Erik Zsiga ger i boken "Hejdå Östeuropa" en färgstark beskrivning av den snabba sociala, ekonomiska och politiska utveckling som skett i Östeuropa sedan kommunismens fall. Det folkliga missnöjet var stort med de centraliserade system som ledde till förtryck, fattigdom och stagnation. Samtidigt var det allt annat än lätt att överge misslyckade ekonomiska system för att från grunden bygga upp demokrati, civila samhällen och marknadsekonomier.

Länderna i Östeuropa har överlag lyckats mycket väl med denna uppgift. Inte minst de snabba reformländerna, som Polen, Estland och Tjeckien, har de senaste tjugo åren upplevt en fantastisk utveckling. Institutionell konkurrens har spelat en viktig roll i reformprocessen då Östeuropas ledare efterhärmat framgångsrik ekonomisk politik från västvärlden.

Samtidigt har beslutsfattarna i Östeuropa haft ambitionen att inte bara efterhärma väst, utan att skapa ännu mera konkurrenskraftiga ekonomiska modeller. Som en löpeld har platta skattesatser, låga företagsskatter och fria regelverk spridit sig i de nationer som friats från socialismen.

Det finns länder där reformtakten mot demokrati och marknadsekonomi varit långsammare – som Vitryssland, Rumänien och länderna som utgör forna Jugoslavien. Dessa har också varit de länder som utvecklats långsammast. Det finns på sikt skäl att vara hoppfull att demokrati, marknadsekonomi och välstånd även får fäste i dessa nationer.

Östeuropas nationer har genom institutionell konkurrens lärt sig utav varandra vilken politik som fungerar bäst och hur övergången från socialistisk diktatur till marknadsekonomisk demokrati bäst kan ske. De har tävlat om att före sina grannar uppnå den utvecklingsnivå som krävs för att komma in i internationella organ som WHO, NATO och Europeiska Unionen.

De har även kommit att inspirera till reformer i redan utvecklade marknadsekonomier. Det är inte ovanligt att västledare refererar till konkurrensen från Östeuropeiska stater som argument varför den egna ekonomins konkurrenskraft behöver skärpas.

Skattekonkurrensen från Östeuropa har bidragit till en sänkning av företagens skatter i Västeuropa. Platta skatter har kommit upp till diskussion i väst, men inte genomförts i någon större utsträckning (bortsett ifrån Island och lokalt i Schweiz).

En anledning kan vara att företag har större benägenhet än enskilda medborgare att på grund av skatteskäl flytta från Väst- till Östeuropa – den institutionella konkurrensen sätter därmed större tryck på västländerna att efterhärma liberal skattelagstiftning och skattenivåer när det gäller företagens snarare än medborgarnas beskattning.

Under senare år har många moderna ekonomier – alltifrån Australien till Nya Zeeland, Irland, Danmark och Sverige – genomfört liberaliseringar och privatiseringar som förbättrat förutsättningarna för utveckling och välstånd. Det är en process som idédebattören Johnny Munkhammar har skrivit omfattande om i sin nyligen utkomna bok ”The Guide to Reform”.

En relevant slutsats som Munkhammar drar är att reformvänliga regeringar tenderar att återväljas, även om befolkningen initialt kan ställa sig skeptiska till snabba förändringar. Kanske en viktig läxa för den sittande borgerliga regering som under kort tid genomfört stora och framgångsrika skattesänkningar, men som ibland tycks vara rädd för att genomföra ytterligare konstruktiva reformer som den själv tror på? Exempel på det senare är att minska företagens regelbörda och liberalisera arbetsmarknaden.

Reformerna i Europa kan sägas ha tre drivkrafter – viljan att förbättra medborgarnas situation i det egna landet jämfört med hur det har varit tidigare, viljan att förbättra konkurrenskraften gentemot andra europeiska länder samt viljan att förbättra konkurrenskraften gentemot

utomeuropeiska nationer. I det sammanhanget är det viktigt att analysera Europeiska Unionens roll för institutionell konkurrens.

Kombinationen av konkurrens och samarbete framgångskoncept

Man kan säga att olika samhällens framgång inte bara bygger på institutionell konkurrens, utan snarare på kombinationen av konkurrens och samarbete med andra samhällen. Utan vilja till samarbete hade de grekiska statsstaterna exempelvis aldrig kunnat skydda sig mot den persiska invasionen.

Redan i antikens Grekland sträckte sig samarbetet mellan statsstaterna allt ifrån utrikespolitik till infrastrukturprojekt, frihet för handel och polisiära aktioner. I grunden samma former av samarbete förblir än idag centrala för europeiska staters framgång. Behov av nya samarbetsformer har också uppkommit, exempelvis inom miljö och ramverk för internationell finanssektor.

I många fall har införandet av standardiserade system – rörande exempelvis företagslagstiftning eller vilken sida av gatan bilarna kör på – i olika länder förenklat utbytet mellan dessa.

Behovet av harmoniserade patentsystem för ett välfungerande internationellt innovationsklimat är också uppenbart. Det finns med andra ord många fall där olika samhällen tjänar på att samordna identiska – eller snarlika – system, hellre än låta olika system tävla mot varandra.

Mycket av utvecklingen i Europeiska Unionen kan analyseras utifrån perspektivet att det rör sig om en avvägning mellan samarbete och konkurrens. Harmonisering är ett tveeggat svärd: den har potentialen att förenkla samarbete och utbyte länderna emellan samtidigt som den riskerar att minska på den institutionella konkurrensen.

Är det rimligt att motsätta sig skattesänkningar i vissa stater eftersom de lockar till sig jobb från andra? Kan vissa harmoniseringar av företagsbeskattningens utformning vara positiva, även om de minskar den institutionella konkurrensen mellan olika skattesystem? Argumentet i det senare fallet är att snarlika skattesystem förenklar för företagen att förstå sig på reglerna i olika länder.

Det är inte alltigenom enkelt att avgöra exakt var gränsen mellan samarbete och konkurrens ska dras. En bra indikation tenderar att vara vilka intressenter som står bakom de olika förslagen; regleringsivrare och politiker som vill stärka sin makt eller dem som i första hand intresserar sig för konkurrenskraft och dynamisk utveckling.

Institutionell konkurrens i Sverige

Institutionell konkurrens är ett viktigt element i svensk lokalpolitisk utveckling. Som Mikael Sekund och Stefan Fölster skriver i boken "Allt kan bli bättre" så har olika utformning av

politiken kommit att spela en mycket viktig roll för hur väl olika svenska kommuner har utvecklats.

Det finns mycket som svenska kommunpolitiker kan göra för att långsiktigt förbättra den egna situationen. Exempelvis sänka skatterna för hårt arbetande medborgare. Sekund och Fölster noterar att data visar att en typisk svensk kommun som höjde skatten med en procentenhet 1993 tio år senare knappt skulle ha högre skatteintäkter jämfört med om skatten inte hade höjts.

Detta beror på att skattehöjningar under den studerade perioden försämrade den ekonomiska utvecklingen i kommuner och urholkade skattebasen, så att den nya högre skattenivån i princip skulle leda till samma intäkter som om den lägre nivån hade kvarstått. Att skattehöjningar försämrar möjligheten till ekonomisk utveckling, medan sänkta skatter förbättrar förutsättningarna, beror delvis på att höga skatter försämrar möjligheterna till ekonomisk utveckling för existerande företag och minskar medborgarnas benägenhet att arbeta, spara och studera.

En annan viktig förklaring är att människor – framförallt de med höga inkomster och god utbildningsnivå – väljer att bosätta sig i kommuner med låga skattenivåer. Medborgare som ”röstas med fötterna” spelar en avgörande roll i att pressa politikerna till att föra en konstruktiv politik, vilket förstås är just en form av institutionell konkurrens.

Kommuner konkurrerar inte enbart genom att ha olika skattenivåer, utan även genom olika utformning av de offentliga systemen. Flertalet organisationer verkar idag för att upplysa om möjligheterna till att genom bättre utformning av de politiska systemen förbättra den lokala konkurrenskraften, sänka de lokala skatterna och hålla en hög kvalitet på offentliga tjänster.

Det kanske mest kända exemplet är Svenskt Näringslivs index över hur gott företagsklimatet är i enskilda kommuner, där konkreta råd ges om hur kommuner kan förbättra företagsklimatet. Även andra initiativ är värda att lyfta fram.

En pågående kampanj av Skattebetalarnas Förening visar på hur enskilda kommuner kan sänka skatten med bibehållen kvalitet genom att effektivisera utformningen av de offentliga tjänster som erbjuds.

Föreningens ordförande Robert Gidehag har exempelvis noterat att landstingsskatten i Region Skåne kan sänkas med motsvarande 3000 kronor per år för en heltidsarbetande normalinkomsttagare genom effektivisering av vården, med bibehållen kvalitet av den vård som erbjuds.

Förutom effektiviseringar så kan skatterna lokalt sänkas – återigen med bibehållen kvalitet på grundläggande offentliga tjänster – genom att kommunernas budget fokuserar på kärnområden hellre än spenderas på det som lika väl kan bekostas av medborgarna själva; för

att ta ett exempel från Martin Borgs film ”1200 miljarder” exempelvis en kommunal bowlinghall.

En viktig led i ökad produktivitet inom produktion av offentliga tjänster, som också kan leda till bättre anställningsvillkor för medarbetarna i traditionella offentliga yrken och till större mervärde för de som utnyttjar skola, vård och omsorg, är konkurrensutsättning av offentliga tjänster.

Det kan ske genom entreprenadmodellen där privata och offentliga aktörer tävlar om att utföra en tjänst till lägsta pris. Därmed skapas priskonkurrens som sparar skattepengar. Den kan även ske genom en kundvalsmodell där pengarna så att säga följer med exempelvis eleven eller patienten, ett system som leder till större mervärde för kunden givet samma summa pengar. Dessa modeller diskuteras i större detalj bland annat i skrifter utgivna av tankesmedjan Den Nya Välfärden.

Olika organisationer som belyser fördelarna med lokala reformer kan sägas arbeta för att stimulera den institutionella konkurrensen; att övertyga kommunpolitiker och medborgare om att förbättringen som genomförts i grannkommunen även är möjlig på hemmaplan, eller att den egna kommunen via ytterligare reformer kan klättra ännu högre upp på skalan över gott företagsklimat.

Omfattande politisk fokus läggs på den nationella politiken. Kanske alltför omfattande givet att många av förbättringarna för Sveriges medborgare sker på lokal nivå. Ifall alla Sveriges kommuner hade fört en identisk politik så skulle institutionell konkurrens inte vara en drivande faktor för förbättring. Vi skulle därmed sannolikt ha högre lokala skatter givet samma offentliga tjänster och sämre företagsklimat i landets kommuner.

Det finns samtidigt en begränsning i Sverige när det gäller lokal konkurrens i det att kommuner och landsting inte kan styra företagsbeskattningen. I detta sammanhang kan en jämförelse med USA och Schweiz vara intressant.

Större lokal konkurrens i USA och Schweiz

USA och Schweiz präglas av större lokal konkurrens jämfört med Sverige. Enskilda amerikanska delstater har omfattande möjlighet att utforma lagstiftning, beskattning, produktion av offentliga tjänster och dylikt för att skapa goda förutsättningar för lokal utveckling.

Även på kommunal nivå finns i USA större möjligheter till institutionell utveckling jämfört med i Sverige. Amerikanska kommuner har möjlighet att styra hur mycket skatter/avgifter som tas ut av såväl företag som invånare. Även besluten kring infrastruktur och polisväsende är i USA mera lokala.

Konkurrensen mellan amerikanska kommuner har resulterat i intressanta utfall. Storstaden Los Angeles har exempelvis varit dålig på att verka för en tillväxtvänlig politik. Flera grannstäder har genom sänkta skatter för medborgare och företag samt smidigare byråkrati lockat till sig såväl medborgare som företag från Los Angeles.

Därmed kände sig stadshuset i Los Angeles tvunget att ändra riktning mot en tillväxtorienterad politik. Bland annat har stadens borgmästare bildat "Los Angeles Business Team", med uppgiften att identifiera varför företag överväger att lämna staden samt att förbättra den lokala konkurrenskraften.

I en vetenskaplig artikel noterar forskaren James E. Rauch att många amerikanska kommuner fört över en del av beslutstagandet kring investeringar från politiker till en professionell klass av byråkrater.

Drivkraften har legat i att politiker i huvudsak gynnas av beslut som på kort sikt (under samma mandatperiod) ger positiva fördelar och kan komma att negligera långsiktigt positiva förändringar. Anställda byråkrater kan ha en annorlunda långsiktig inställning till hur offentliga pengar spenderas.

Resultatet av denna politik har varit att större andel pengar investerats på långsiktiga satsningar inom infrastruktur, hellre än offentliga program och bidrag som tjänar till att kortsiktigt så att säga köpa röster åt politiker. Överföringen av makt från politiker till byråkrater tycks enligt forskningen ha lett till ökad tillväxt i de amerikanska städer där den införts.³

Detta är ett exempel på institutionell reform som vare sig kan sägas vara liberal eller socialistisk i sin grundläggande natur, men som lett till förbättringar och därför antagits av alltfler amerikanska städer.

Schweiz är ett annat samhälle där institutionell konkurrens i större utsträckning än i Sverige sker på lokal nivå. I själva verket tas mycket av de politiska besluten på lokal nivå i kantonerna, även gällande företagsbeskattning. Som ekonomen Fabian Wallen beskriver så kan detta vara en viktig drivande kraft mot förbättrad näringspolitik.

Wallen noterar att kantonen Obwalden, med cirka 34 000 invånare, tills för några år sedan präglades av stagnerande utveckling. Invånarna hade börjat flytta till närbelägna kantoner för att fly de höga skatterna.

För att motverka detta infördes en stor skattereform vid årsskiftet 2005/2006. Med stöd av 86 procent av väljarna vid en lokal omröstning sänktes företagsskatterna från mellan 16-19 procent till 6,6 procent. Samtidigt infördes en *regressiv* inkomstbeskattning på mellan enbart

³ Se *James E. Rauch, American Economic Review, Vol. 85: 968-979, 1995*

1-8 procent för medborgarna i Obwalden (för att balansera den progressiva statliga skatten och göra skattesatsen plattare).

Redan under de första tolv månaderna efter reformen ökade antalet registrerade företag i kantonen med 17 procent. Befolkningen växte med 1,5 procent (jämfört med 0,9 procent i övriga landet), samtidigt som arbetslösheten blev den lägsta i landet. Denna framgångsrika reformpolitik ledde till en positiv utveckling, varför den följdes av ytterligare skattesänkningar.

Kantonerna i Schweiz har även stor frihet att själva utforma sin politik i andra fält än skattepolitik, exempelvis inom infrastruktur. Denna konkurrens har varit en viktig drivkraft bakom landets långa historia av ekonomiskt välmående.

Främja institutionell konkurrens

Det finns skäl för samhällsdebattörer och beslutsfattare att fördjupa sig i hur konkurrens mellan olika samhällssystem kan driva på utvecklingen av dessa. Denna process har spelat en avgörande roll i utvecklingen av den demokrati och marknadsekonomi som utgör viktiga fundament i det svenska samhället. Det är även en process som än idag är central för utveckling och konkurrenskraft.

Vi har mycket att lära av att studera och efterlikna framgångsrika reformer från omvärlden. Svenskt Näringslivs hemsida Reformbanken är ett exempel på informationssatsningar som syftar till att tillgängliggöra information om konstruktiva reformer som kan inspirera till förbättringar i Sverige.

Det är viktigt att stimulera till ökad tävlan mellan olika kommuner att sänka skatter, erbjuda bättre kvalitet på offentliga tjänster och på annat sätt förbättra förutsättningarna för medborgare och näringsliv. Beslutsfattarna behöver utsättas för ett kontinuerligt konkurrenstryck, annars faller byråkrater och politiker lätt in i vanan att sätta sina egna intressen av en stor offentlig sektor före samhällets bästa.

När det kommer till konkreta policyförslag är det viktigt att svenska beslutsfattare förstår den delikata balansen mellan konkurrens och samarbete när det gäller beslut fattade i Europeiska Unionen. Bland det viktigaste för att säkerställa Europas fortsatta utveckling är att inte falla för en politik där harmonisering används för att sudda ut staters möjlighet att tävla med varandra genom en annorlunda utformning av samhällssystemen.

I vissa fall är det rimligt att låta harmonisering gå före konkurrens, men långtifrån alltid. I de flesta fall är det snarare viktigt att öka möjligheterna till konkurrens. Lockelsen är stor bland politiker inom Europeiska Unionen att centralisera unionens makt genom införandet av likartade regler, men detta får inte gå överstyr.

På lokal nivå har vi mycket att lära av till exempel USA och Schweiz där större mängd beslut fattas på lokal nivå jämfört med i Sverige. Det finns ett egenvärde i att överföra större makt över politiken från statlig till lokal nivå – exempelvis rörande företagsbeskattning, polisiära insatser och infrastruktursatsningar. Statlig intervention som belönar sämre skötta kommuner, som utjämningspolitiken, bör avskaffas för att öka den lokala konkurrensen.

Till sist gäller det att informera de politiker och tiotusentals byråkrater som i Sverige arbetar med bistånd om vikten av institutionell konkurrens för utveckling. Kanske är det inte märkligt att Afrika fastnat i ett träsck av fattigdom när de regeringar som belönas med biståndspengar är de som sköter sig sämst?